

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP

A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy iven, a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden két héten.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KOVÁCS SÁNDOR theol. akad. tanár
Pozsony, Konvent-utca 11. szám.

KIADÓHIVATAL:

HORNYÁNSZKY VIKTOR
hirlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 8 kor., félévre 4 kor., negyedévre 2 k. A „Hivatalos Közlemények” melléklettel egész évre 10 kor., félévre 5 kor., negyedévre 2.50 kor. — A Hiv. Közl. a főlap nélkül egész évre 4 kor. — A Hiv. Közl.-t az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják. Ára az Órálló megrendelőinek 2 kor., külön 4 kor.

TARTALOM: Az erős lélek. — Egyházközségeink nyomtatott évi jelentéseiről. *Hollerung Károly*. — Szemle. Közöny vagy szegénység? ... — Tárcsa: Apácai Úseri János életéhez. *Bohus—Stromp*. — Külföldi krónika. De nobis. *Dr. Szlavik Mátyas*. — Egyházi élet.

Az erős lélek.

„És az erős lelket újítsd meg én bennem.” (51. Zs. 12.)

„Az erős lelket.” Mert a mi lelkünk bizony gyenge és erőtlen, nem képes ellenállani az őt ostromló kísértéseknek. Azért nagy, igen nagy szükségünk van az új lelki erőre mindnyájunknak, különösen nekünk lelkipásztoroknak, a kik csak akkor prédikálhatjuk a Lélek e megújító erejét sikerrel, ha ez erőből megújítva prédikáljuk azt.

Az „erős lelket.” A mely erőssé tegyen minden ellenséggel szemben, a kik szent hivatásunk betöltésében akadályokat gördítenek utunkba.

Ilyen ellenség maga *e világ*. E világ, a mely még mindig nem tud kibontakozni érzéki sötétségéből; a mely Krisztusra ráolvasta, hogy „ördöge van”, az apostolokra, hogy „édes bortól részegedtek meg”, Pálra, hogy „eszels” s a mely a Krisztus egyszerű szolgájának lelkipásztori munkáját is gyakorta gúnyjával csipkedé, lenézésével keseríti. El ne keserítsen ez. De mint Dániel, Istennek e kedves embere a hagyomány szerint bábeli lakásán mindig nyitva tartott egy ablakot — Jerusalemben mindig nyitva tartott egy ablakot — a mi szívünk ablaka is ama mennyei Jerusalemben, a honnan árad lelkünkbe a megújító erő...

Másik ellenségünk — *a modern vallástalanság szelleme*. Mert bár igaz, hogy kétség, hitelenség, hamis tanok mindig ostromolták a keresztiséget, úgy, hogy az apostol is már figyelmeztetni kénytelen kortársait, hogy „különbé idegen tudományok által magukat félre ne vezettessék”: de kétség úgy felvértezve, hitelenség oly vakmerőséggel, hamis tanok oly tudományos készséggel még sohasem állottak a hittet szemben, mint korunkban, a mely vakmerően hareba szólítja a természetet Isten, a természet ura, s a történetet Jézus, a történet szegeletkövével szemben. Ez ellenség ellen bizony nagy szükségünk van amaz erős

lélekre, ama lelki fegyverre, a melyet Pál ap. így ír le, igazmondás öve, igazság páncélja, békesség saruja, hitnek paizsa, Isten igéjének két élű kardja, imádság tárogatója s üdvösség sisakja... Kérjük a lelki erőnek e fegyvereit s bizonynyal győzni is fogunk.

Van még egyéb ellenségünk is, kikkel ugyan-csak meg kell harcolnunk. Ilyen a mi lelkipásztori pályánknak úgyszólván állandó öröksége a *gond és szegénység*, a mely megszegi a tetterő szárnyait; s hogy sok egyebet ne említsünk, a *pártoskodás*, mely nyelv és tanfelfogás különbözősége révén egymással szembe állít bennünket, az Úr szőlője munkáit: nem szükséges-e itt ama megújító lelki erő, első sorban is a magunk legyőzésére, hogy egymás iránt türelmet tanuljunk s e türelemből fakadó egyetértéssel vállatva munkáljuk az „egy szükséges dolgot” mindenütt és mindenben?

Magunk erejében bizony nincs segítség. Magasabb forrásból fakad számunkra a megújító erő: Isten Lelkéből, a mely átömlik a hit útján a mi lelkünkbe, mint átömlik a magszőlőből a vasba a delejes erő...

Azért mindennapi imánk legyen a „tisza szív” kérése mellett az „erős lélek” kérése is: Uram, „amaz erős lelket újítsd meg én bennem” napról-napra, óráról-órára.

Egyházközségeink nyomtatott évi jelentéseiről.*

Napról-napra mindjobban arról győződhetünk meg, minő nagy hatalom a sajtó. A reformáció sohasem terjedhetett volna el oly gyorsan, ha száz évvel előtte nem találják fel a könyvnyomtatást. Az is igaz, hogy a legjobbal is lehet visszaélni. Mindnyáján szenvedünk a sajtó visszaélései alatt. A nép, és főképen evangelikus

* Felolvasta szerző a pozsonyvidéki papi konferencián, november 19.

népünk szeret olvasni. Ha olvasmányát megfigyeljük, szomorú tapasztalatokat teszünk. Kolportörök és ágensek, nyomdák és kiadóhivatalok, melyek mind csak pénzbeli hasznukat hajhászzák, az emberi szív gyengeségeire és szenvedélyeire számítván, hit és erkölcsrontó iratokkal árasztják el községekinket. A városok kirakataiban, a vásárok sátraiban oly irodalmat terjesztenek, mely lelkesíti működésünket megnehezíti. A napi sajtó pedig olvasóközönségének annyi olvasmányt nyújt, hogy értékesebb olvasmányra sem idő, sem kedv többé nem marad. De másrészt kimondhatatlan az az áldás, melyet a sajtó segítségével árasztunk községekinkre: szentírás, imakönyv, énekeskönyv és egyházi lapok terjesztése által. Hiszen a célból alapítottuk a Luther-társaságot is, hogy megfelelő olvasmányt juttassunk hiveink kezébe. Véték és mulasztás volna azért részünkről ezt az eszközt fel nem használni gyülekezeteink lelki javára. Az *egyházias szellem* ébresztésére, fentartására és növelésére kiváló eszköznek tartom a gyülekezetek számára évenként megjelenő nyomtatott újévi jelentést. Igen sok egyházban már szokásban van. A nagy egyházakban szinte vasos évkönyvekké növekedett. Ilyenek: a pozsonyi, soproni, pápai, miskolci, kassai stb. újévi jelentések. De kis egyházak is követik a nagyok példáját. Én magam 1867 óta szoktam ilyent kiadni, példámat követték a szentgyörgyi, grinádi és más egyházak. Egyháztagsajm már annyira várják, hogy ha csak egy héttel késik, máris kérdezősködnék ennek oka felől. Igen ügyesen szerkesztett évi jelentés, melyet példakép állíthatok oda, a locsmándi gyülekezet évkönyve. De mindezek még nem felelnek meg az igazi évi jelentés eszméjének. Hogy minőnek gondolnám egy teljesen megfelelő évi jelentésnek a szerkesztését, azt a következőkben óhajtom fejtegetni.

A külső alakra nézve nem ajánlanám a modorit, ha olcsóbb is, hanem a locsmándit, mely tetszetősebb. Nagyon helyes a címlapot az illető egyházközség templomának képével díszíteni. Az évi jelentés igen fontos része a bevezetés, mely első sorban a múlt évről való visszapijlantást tartalmazza. Ezekből állítható majdan össze a gyülekezet krónikája. Vidéki gyülekezeteink élete a természettel és az időjárással össze van forrva. Azért mindenekelőtt emlékezzünk meg a vetésről-aratásról s az év folyamán esetleg előfordult elemi csapásokról. Maradjon a gyülekezet emlékezetében a természetben nyilvánuló isteni gondviselés. Ezek után következnek a bevezetés legfontosabb része: a gyülekezet egyházi életének feltárása. Itt közlendők a fontosabb közgyűlési határozatok. Ha az eszeresség, a kerület és az egyetem határozatai a gyülekezetre is vonatkoznak, el nem kerülendők, minő pl. a múlt egyetemes közgyűlés határozata az alapítványokról. Felemlítendők a rendkívüli egyházi ünnepek, melyek az év folyamán tartottak.

Ha a gyülekezet vagyona alapítvány vagy adomány által gyarapodott, ez az értesítésben kellő méltatásban részesüljön. Ha a lelkész, tanító, felügyelő, buzgó gondnok vagy az egyháznak más jótévedője ritkább ünnepet ült, ékesítsük az évi jelentést arcképével. A clichék olcsóságánál fogva ez könnyen keresztülvihető. E bevezetésben az egyházi élet hiányaira is rá lehet mutatni s ha ez a kellő tapintattal történik, hatását soha nem fogja eltéveszteni. Szükséges új építkezések és beruházások eszméjét itt lehetne megpendíteni, hogy a gyülekezetet azzal megbarátkoztassuk s így az eszme később könnyebben nyerjen megvalósulást.

A bevezetés után következnek azoknak névsora, a kikre a gyülekezet vezetése bízva van: a felügyelő, gondnokok, a jegyző és a presbyterek nevei. Az utóbbiak felsorolása abban a sorrendben történék, a mint az

üléseket látogatják: első helyre kerüljenek a legbuzgóbbak s az utolsó helyre a ritkán megjelenők.

Az *anyakönyveket* is tárjuk fel a gyülekezet előtt. Ne álljon ez pusztá adatok felsorolásából, hanem említjük fel sajnálkozással azon eseteket is, melyek az egyházi élet hanyatlását jelzik, minők pl. ha valaki reversalist adott, vagy keresztelést, egyházi esketést vagy temetést mellőzött. Kisebb gyülekezetekben név szerint lehet felsorolni a keresztelteteket, confirmáltakat, esketettéket és elhaltakat.

Feltéve, hogy a lelkész e ténykedéseknél beszédjének alapjául szentírásbeli ígét választott, a mi az egyedüli helyes eljárás, e szentírásbeli íge is kiteendő volna az egyes nevek mellé, az illetőknek emlékeztetőül.

Minden gyülekezetnek igen fontos ügye a *pénzügy*, a gyülekezet költségvetése és számadása, melyeket legalább főbb pontjaiban minden egyháztagnak ismernie kell. Közgyűléseinken ugyan mindkettőt felolvastatjuk, de egyszerű felolvasás nem elegendő a tájékoztatáshoz, a nyomtatott számok világosan beszélnek. A befolyt adományok, céljuk megnevezésével, különösen kiteendők. Nem akarunk az adományozók neveinek kitételével a hiúságnak szolgálni, hanem buzdító példa gyanánt akarjuk őket odaállítani. Sok gyülekezetben különböző egyházi célból alakult *egyletekkel* találkozunk; ezekről is be kell számolnunk az évi jelentésben.

Kell, hogy minden gyülekezetben helyi *gyámintézet* legyen. Hogy gyámintézeteinkkel nagyobb eredményt nem tudunk felmutatni, az onnan van, mert gyülekezeteinkkel ez áldásos intézmény nincsen kellőképen megismertetve. Ha legszegényebb egyházaink szükségletei vázaltszerűen fel volnának tüntetve, az adományok sokkal süröbben folynának be. A perselyezés és a házankénti gyűjtés eredménye mindenestre közlendő, továbbá az is, hogy a gyülekezetnek szabad rendelkezésre álló adománya mely szegény egyháznak lett kiadva. Jó hatással működhetnek minden gyülekezetben egy *nőegylet*, melynek — más feladatról nem szólva — rendeltetése volna a templom izléses feldíszítése és a temető kellő rendben tartása és ápolása. Mi evangélikusok, részben már szegénységünkönél fogva, megszoktuk mind a kettőben az izléstelenséget és a rendtelenséget. Nőegyleti úton nem tartanám nehéznek ezen segíteni és ha az évi jelentésben ez ügyet ismételtelen megpendítenők, ez eljárás biztosan célhoz vezetne. Más egyletekkel is, minő a legényegylet vagy hajadon leányok egylete, nyilvános beszámolás által új életet nyernének.

A *felekezeti iskola* legfőbb kincse és díze a gyülekezetnek, melyen éber szemmel kell örködni. A gyülekezetnek ifjúságát annak pontos látogatására kell buzdítani. A vizsga eredményét, esetleg a legjobb tanulók megnevezésével, ez úton legjobban lehet az egész gyülekezet tudomására hozni. Ha azonban szükséges volna, akkor a hanyag iskolalátogatás vagy más, a tanítást gátló jelenség is gáncsolólag felemlítendő. Az iskolaszék működését: hány ülést tartott, legfontosabb határozatait, az iskola mulasztásáért járó büntetéseket az évi jelentés útján legjobban hozhatjuk a gyülekezet tudomására.

Az évi jelentés végén mindarról értesítjük a gyülekezetet, a mi az *istentiszteletre* vonatkozik. Első sorban pontosan kiteendő annak kezdete, de az pontosan be is tartandó, a mi faluhelyen nem mindig szokás. Megmondjuk továbbá, mely napon járulhatnak a hivek az Úr asztalához, mely napokon és mi célból szedetnek be az offertoriumok, esetleg mikor tartatnak más nyelvű istentiszteletek.

Mit vélünk elérni egy ilyen évi jelentéssel? Sok egyháztagnak az egyház iránt való közömbösséget meg-

törni s iránta való érdeklődést fölkelteni. Minél jobban ismerünk valamit, annál szívesebben foglalkozunk vele. Minél jobban irányítjuk figyelmünket valamire, annál behatóbban, erősebben érdeklődünk iránta. Szükséges, hogy egyháztagjainkat egyházi ügyekkel foglalkoztassuk. Sokféle oka lehet annak, hogy az egyháztagok a közgyűlésekre nem járnak, vigyük tehát az egyház ügyeit évente lakásaikba. Fel nem tehető, hogy valaki olvasatlanul félretenné ez évi egyházi jelentést. Azonkívül kötelességünk azokról is gondoskodnunk, kik első sorban érdeklődnek egyházunk iránt — és ámbár egyházi alkotmányunk azok jogait bővítette, még sem jelenhetnek meg a közgyűléseken, kik sokszor hithűségükben és áldozatkészségükben megszégyenítik a férfiakat, s ezek a nők, — a kik számára szintén készítjük ez évi jelentéseket. Ha egyházi ügyeinkbe beavatjuk — áldásos és hathatós működésük és befolyásuk által sokszor gyorsabban érünk célt, mint sok zajos közgyűlés által.

Végül azt állíthatjuk, hogy a legtöbb ev. egyházközség kisebb nagyobb diasporával bír, melyet többnyire idővel elveszítünk. Ily évi jelentés szétküldése által a távollevőkben is ébren tarthatnók és erősíthetnők az összetartozandóság érzését és tudatát.

Ne sokaljuk a kis fáradságot, a melylyel az évi jelentés szerkesztése járna; mert e munkáról is az áll, a mit a szentírás mond (Ezsaiás 65, 8.) „Ne veszed el, mert Isten áldása vagy az azon.”

Hollerung Károly, esperes.

SZEMLE.

Közöny vagy szegénység?...

A Luther-Társaság magasztos célt tűzött maga elé, mikor Luther Márton műveinek magyar kiadására vállalkozott. Nagy szükség van ezekre! Egyházunk létérdeke követeli, hogy órállói ismerjék azokat a korszakalkotó műveket, melyek a protestáns egyház alakulását irányították. Ime, most már majd nem képez nehézséget, hogy a német nyelvet sokan nem ismerik, mindenki olvashatja a nagy reformátor munkáit édes anyanyelvünkön. Olvashatják nemcsak a lelkészek, — kiknek ez különben is hivatásukkal járó lelkiismereti kötelességük, — hanem olvashatják az érdeklődő egyháztagok, olvashatják mindazok, kik Lutherrel fennálló szellemi rokonságukat meg akarják erősíteni. Azok, kik egyházunk fejlődését és belső életét figyelemmel kísérik, a kik észreveszik egyben-másban az eredeti elvektől eltántorodásunkat, bizonyára szintén örvendhetnek az egész vállalatnak, hiszen ettől várhatják a prot. egyház eredeti tisztaságának visszaállítását és megőrzését. És mégis, dacára annak, hogy Luther műveinek magyar kiadása oly égető szükségét pótol, a pártolás épen nem mondható kielégítőnek.

Minden lelkész kézhez kapta annak idején a felhívást. A püspökök, esperesek külön ajánlották a vállalat felkarolását. És úgy gondolom hasonlóképen nyilatkozott a lelkiismeret szava is, de kötelező alakban.

És az eredmény?... Már a Luther-Társaság f. évi közgyűlésén elhangzott a panasz: a pártolás épen nem felel meg a várakozását. A *Hivatalos Közlemények* 24. száma közölte az előfizetők jegyzékét. Igazán arcpirító adatok ezek!... Az összes megrendelt példányok száma nem több mint 362. Kérdezem: közöny ez, vagy szegénység?... Egész magyarországi protestáns egyházunkban csak 362-en akadtak, a kik Luther műveire előfizettek?...

És kik között s hogyan oszlik meg ez a szám?... Érdekes ezt a kérdést megvilágítani s a magában véve is kicsiny számot még kisebb elemeire szedni.

Egyetemes egyházunk *lelkési kara* 682 tagból áll. Ezek közül (beleértve a püspököket és espereseket) csak 95-en rendelték meg a művet. *Hol maradt 587 lelkész egyházunk érdekeinek megismerésével, irodalmunk pártolásával?...* Számíthatott jogosan a vállalatot megindító társaság az egyházmegegyék és egyházközségek pártolására. De ugyancsak hiába számított!... *40 egyházmegegye közül csak három, 673 anyaegyház közül csak 42 rendelte meg.* Hát a többiek hol maradtak?... Polgári, felsőbb leányiskolánk, gymnasiumunk, tanítóképző-intézetünk, theol. főiskolánk, jogakadémiánk van összesen 35. De eddigelé csak *11 iskola gazdagította könyvtárát a magyar Luther I. kötetével.* Előbb említett intézeteink mintegy 288 tanerőt foglalkoztatnak. *De közülük csak 11 érdeklődik a reformátor művei iránt annyira, hogy saját könyvtárában akarja birni.* Közöny ez, vagy szegénység?...

Fáj az ember lelke, mikor végig tekint a kimutatáson s látja, milyen kevés a megrendelő az egyes egyházmegegyéből. De egyenesen kétségbeejtő, mikor azt látja, hogy *van e széles hazában kilenc olyan egyházmegegye is, melyből egyetlenegy megrendelés sincsen!*

Panaszkodunk, hogy pusztulunk. És nem veszszük észre, hogy mi pusztítjuk saját magunkat. Tagadhatatlan tények végeredményeképen sokszor mondjuk: erősödik az ellenség!... És nem veszszük észre, hogy a mi folytonos gyöngülésünk erősíti!... Veszni hagyjuk önérzetünket, egyházunk kincseit, legszentebb jogainkat, a hol áldozatot kérnek, ott félreállunk. *Közöny ez, vagy szegénység?...* Nem! nem szegénység! Hiszen évi 6 koronát minden szegénységünk dacára is tudunk áldozni, ha akarunk áldozni. Az akaratban van a tudás. Olvastam a kimutatásban, hogy egy egyszerű fogházör is ott van az előfizetők között. Azt hiszem, az sem dűskál az aranyban, mégis *tud, mert akar* áldozni. Pedig talán hivatása teljesítésében nincsen is olyan nagy szüksége Luther műveire, mint az előfizetők közül hiányzó lelkészeknek és gyülekezeteknek.

Nem szegénység ez!... Legalább is nem anyagi szegénység! Hanem igenis közönyösség, lelki szegénység és mindkét esetben szegény!

TÁRCA.

Apácai Cseri János életéhez.

I.

Nagytisztelétü Szerkesztő úr!

A Luther-Társaság kiadásában legközelebb megjelent s „*Apácai Cseri János, egy csángó fiú történetét*” ismertető s tudományos működését méltató füzetnek bevezető részében — melyet *Stromp László* pozsonyi theol. akadémiai tanár úr irt — néhány olyan jelentékeny tévedés fordul elő, melyet én, mint a nagyemlékű férfiúnak szülőfalujában működő lelkész nem hallgathatok el s nem hagyhatok helyreigazítás nélkül.

A tudós író előljáró beszédében a Barcaság nevezetességének csak hét színmagyar községet említ. E hét színmagyar község pedig köztudomás szerint általában Hétfalu néven ismeretes. Ezek a falvak a következők: Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Hosszúfalu, Tatrang, Zajzon és Pürkerec.

Majd tovább azt írja, hogy „Hétfalu egyik magyar községe a Barcaság hét magyar falvának egyike Apáca az Olt mentén.“ A tudós szerző tehát Brassó vármegyében csak hét magyar községet ismer, pedig a Hétfalun kívül van még három épen olyan csángó magyar községe a megyének, a melyeknek keletkezésük épen olyan régi s egy időbe esik azokéval, mert különben apácai Cseri Jánosról nem lehetne beszélni s e három község a következő: Apáca, Krizba, Barcaújfalu. Apáca tehát nem a hétfalu névre említett szinmagyar községeknek egyike, de azért szinmagyar ez is, Krizba is és Barcaújfalu is.

Magyarország megyei beosztású térképe meggyőzhetette volna a tudós szerzőt arról is, hogy Apáca, a mely tényleg az Olt mentén fekszik, már azért sem lehet a Hétfalu néven ismert községeknek egyike, mert a Hétfalukat az Olt vize nem érinti s ezek a megyének délkeleti, Apáca pedig az északi részén fekszenek.

A valóság tehát az, hogy apácai Cseri János nem hétfalusi származású, mert Apáca nem a „Barcaság hét magyar falvának“, hanem 10 magyar falvának egyike.

Tovább ismét ezt olvassuk: „A vándor, ha Apáca községébe megy, a „rabszoros“-utcai iskolaépületen a következő emléktáblát találja stb.“ Pedig a vándor a Rabszoros-utcában sem iskolaépületet, sem emléktáblát nem talál. Rabszoros-utca és emléktábláról annyiban eshetett volna hiteles adatok alapján szó, hogy a brassómegyei ált. tanítóegyesület 1881-ben akkori tanfelügyelőjének, Koós Ferencnek indítványára, — a ki nemes buzgalommal fáradozott azon, hogy a nagy férfiúnak emléke épen Brassó vármegyében a feledés homályából kiemeltessék, — emléktáblával jelölte meg Apácainak állítólagos szülőházát, melyet a Rabszoros-utcában vélt feltalálhatni. A szülőház megállapítására nézve azonban — fájdalom — nem voltak s ma sincsenek megbízható és elfogadható adatok, a mit helyesen indokol meg a szerző és — mert Apácán több régi olyan ház van nemesak a Rabszoros-utcában, hanem más utcákban is, a melyek ősidőktől fogva a Csere nemzetségből származott tulajdonosokat ismerik gazdájuknak.

Az emléktábla tehát csupán a lehetőség alapján építve oda került a Rabszoros-utcában lévő egyik Csere házra a nélkül, hogy biztosan meg lehetett volna állapítani azt, vajjon ebben, vagy melyik Csere házban született Apácaink? És itt a Rabszoros-utcában ezen a Csere házon az emléktáblának sorai — tudtommal Szász Károlynak tollából — következőleg hangzottak:

„Ringani bölcsőjét e kicsiny ház látta Cserének,
Híressé innen lett az Apácai név.
Kis szikrából lesz magas égig fellobogó láng,
Kis székely fiúból nemzete bölcse lőn ő.“

Ámde az emléktáblával megjelölt ház 1892-ben gazdát cserélt, újból építettett és pedig vendéglői célra. Az emléktábla tehát az Apácaink iránt tartozó hazafiúi kegyeletnek megsértése nélkül s a fent előadottak megsértése mellett itt tovább nem maradhatott. A tanítóegylet akként intézkedett és nagyon helyesen, hogy az emléktáblát a Nagy utcában az ev. egyház tulajdonát képező s jelenleg állami iskolai célra szolgáló diszes épület főbejárója fölé helyeztette el. De így az emléksorokon is változtatni kellett s ekkor nyerte az emléktábla azt a feliratot, melyet Stromp tanár úr műve idéz s melyet néh. Végh Mátyás brassói, később fogarasi polg. isk. tanár írt.

Ezeket a hiteles adatokat én annak idejében kész örömmel bocsátottam volna Stromp theol. tanár úrnak rendelkezésére; a nyereség pedig most az volna, hogy

egy, már olvasásra kibocsátott művet — melyért különben Stromp tanár úrnak hálával adózhatok velem együtt magyar ev. közönségünk — történeti és földrajzi ezen téves adataiban nem kellett volna utólagosan és elkésve helyreigazítanom.

Tisztelettel

Brassó-Apáca, 1905. október 31-én.

Bohus Pál,
lelkész és főesperes.

II.

Válasz Bohus Pál esperes úrnak.

Szerkesztő barátom szives volt t. esperes úr jelen helyreigazító cikkét közlés előtt velem közölni, hogy esetleges megjegyzéseimet arra nyomban megtehessem. Így kívánja ezt a szerkesztői élelmesség és az irodalmi tisztesség.

Ez alapon azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy válaszomat az „Óráló“ a helyreigazító cikkel együtt egy füst alatt közölheti s vele együtt köszönetemet a szives felvilágosításokért.

Készséggel elvállalom t. esperes úr helyreigazítását a brassómegyei „Hétfalu“ tíz községét illetőleg. Ha a 7 görög bölcs kilenc lehetett (de facto) miért ne lehetne a „Hétfalu“ tíz község? Azaz, hogy a Hétfalu mégis csak hét falu — és a többi 3 falu (Apáca, Krizba, Barcaújfalu) már még sem „hétfalu“... Hát én megvallom, sohse jártam Erdélyben (a mit igazán szívből sajnálok, mert sok szépet olvastam elragadó természeti kincseiről, s népelete, története is felette érdekel) s így a brassómegyei geográfiával nem állok épen a legjobb lábón. Így hát aztán könnyen megtörténhetett, hogy így a távolból úgy okoskodtam (bár mint bölcsészettörténész a görög hét bölcs példáján okulhattam volna!) hogy „Hétfalu“ hét falu lehet. Most beismerem készséggel és őszintén, hogy tévedtem („errare humanum est“) s örömmel fogadom t. esperes úr szives helyreigazítását, igérve, hogy ha a kis munka második kiadást találna érni („habent sua fata libelli“), hát akkor majd résen leszek és javítok... Ámbátor apácai Cseri János benső lelki világa és paedagógiai jelentősége szempontjából nagyon közömbös marad ezután is: vajjon a brassómegyei „Hétfalu“ hét falu-e avagy tíz falu, illetőleg, vajjon ama bizonyos 3 falu is „hétfalu“-e avagy nem. De hát jó dolog a mellékes és staffageszerű kérdésekben is pedánsoknak lennünk.

A mi pedig t. esperes úr második helyreigazítását nézi, itt is készséggel beismerem a „mea culpát“; mihez legyen szabad elmondanom, mikép jutottam én ama merész conjecturára, hogy apácai Cseri János emléktáblájának a rabszoros-utcai állami iskolaépületen kell állania. Egyenesen a t. esperes úr által is említett Koos Ferenc-féle munka vitt reá. Tényleg úgy áll a dolog, a mint említeni méltóztatott. Koos Ferenc akkori brassómegyei tanfelügyelő a brassómegyei tanítótestületnek 1880. okt. 14-én Zajzonban tartott közgyűlésén felolvasást tartott apácai Cseri Jánosról, a melynek végeztével kettős indítványt tett.

„Apácai Csere (ő így írja a nagy paedagogus nevét) János a mi testünkől való test és a mi vériünkől való vér volt.

Rójja le hát e tíz magyar község (lám, hogy kikerülte e „tíz“ szó az én gyarló figyelmemet, hogy elhagyta emlékezetemet!) dicsőült vére iránt való háláját azzal, hogy fogadja el ma ezen két indítványomat, ú. m:

1. Apácai Csere János születése helyét Apácán a „Rabszoros“-utcában márvány táblával fogja megörökíteni

s ez emléktáblát a jövő évi Apácán tartandó tanító-egyleti közgyűlésen ünnepélyesen fogja leleplezni.

2. Apácai Csere János emléke címen ezen tanító-egylet által kezeltendő tőkét fog közadakozás útján gyűjteni, melynek kamatját az apácai községi iskolába járó s onnan bármelyik hazai felsőbb iskolába menendő apácai szegény, de szorgalmas tanulók segélyezésére fogja örök időn fordítani.

Ime a kettős indítvány

Már most, tény az, t. esperes úr elismerése szerint is helyesen utaltam arra, hogy apácai születésházának a megállapítása az időközben Apácát ért elemi katasztrófák miatt lehető nem volt. Arról is tudomásom volt, hogy a jelenlegi felirat egy iskolaépületen van elhelyezve.

Érthető ez alapon, hogy a mikor apácai Cseri Jánossal foglalkoztam, egész jóhiszeműséggel azt kellett kombinálnom, hogy ez a felirat, mert iskolaépületen van elhelyezve, s mert azt a „Rabszoros“-utcára tervezték, valószínűleg egy Rabszoros-utcai iskolaépületen lesz; minek természetesen suppositója az volt, hogy az állam, ha már egyszer Apácán iskolaépületet emel, azt apácai iránt való kegyeletből nyilván ennek szülőutcájában, a Rabszoros-utcán állítja fel.

Innen a tévedésem: igazolásául a régi igazságnak, hogy a hypothesis csak hypothesis marad mindig. Bár viszont itt is áll, hogy az, vajjon ez a tábla a Rabszoros-utcán avagy Nagy-utcán van e elhelyezve (bárha topográfiai s történelmi szempontból érdekes mozaikadat is) az Apácai jelleme és értéke szempontjából teljesen alárendelt jelentőségű. Hanem hát a mi való az való: és én e helyreigazításért is őszinte hálámat fejezem ki t. esperes úr iránt s ígérem, hogy az esetleges második kiadásnál ezt is kedves irányítóul fogom használni.

Igy most már a helyreigazításokkal rendbejövén, legyen szabad t. esperes urat Koós Ferenc egykori indítványának 2-ik pontjára különösen figyelmezzem tennem. Magam, megvallom, nem tudom, mi lett ama „Apácai Csere János emléke“ címen tervezett alapból. Igen lekötöttez Ntged, ha ez ügyben engem akár e helyen, akár magánlevélben tudósítani szives leend, szívből óhajtván, hogy becses válasza a várt kedvező tartalommal bírjon. Ha azonban ez az alap is csak szalmatüznök bizonyult (ez a sorsa mi nálunk a legtöbb jó ügynek), akkor igen helyes és szép dolog volna a régi lángnál meggyújtani az intencióiból új szöveget. Ntged erre igen alkalmasnak tartom a következőt. S ha e téren sikerül valami pozitív és örvendetes eredményt elérnünk, akkor kétszeres lesz az örömem Ntged szives helyreigazító sorai felett, mert e kis irodalmi jegyzékváltásunk nem volt csak — hasábtöltelék.

Atyafiságos üdvözléssel

Pozsony, 1905. nov. 8.

Stromp László.

KÜLFÖLDI KRÓNIKA.

De nobis.

A „Chronik der Christlichen Welt“ ez évi 38. és 39. számában a mi hazai viszonyainkról két meglehetősen terjedelmes tudósítás jelent meg. Az egyiknek címe „Aus Ungarn“ s a másiké „Aus Siebenbürgen“ (sic!). Mindkettő névtelenül jelent meg. Az első alatt az a megjegyzés olvasható: „Verfasser ist Deutscher“, már t. i. magyar honpolgár. — a másik nincs közelebbről megjelölve, de tartalmából és animeszusa, sőt magyarellenes

formájából kitűnik, hogy írója szász. Nézzük csak egyenként a közleményeket!

Az első mindenekelőtt a Berzeviczy-féle népiskolai törvényjavaslat „magyarosító-törekvéseit“ s azután közel-múlt, sajnos, igen szomorú politikai viszonyainkat ismer-teti. „a melyeknél egyes-egyedül csak az az örvendetes, hogy a Tisza-kormány bukásával a népiskolai törvény-javaslat is a napirendről lekerült.“ Majd a politikai viszonyokat bírálva az ultramontanizmusnak tulajdonítja a döntő szerepet, „a melynek áldozatul esett Tisza s a jezsuitizmus jármába került a protestáns Bánffy és Kossuth“.

Aztán a „német“ tudósító azt fejtegeti, hogy nálunk az összes politikai pártoknál „a magyar nemzeti állam-eszme szolgálata s a nem magyar ajkú állampolgárok magyarosítása“ a fődolog. Az egyházak közül „főleg a ref. az, mely az evangélium helyett mindig csak frázist hirdet“, a minek természetes folyománya a sok szekta. Hátrányára vannak a protestantizmusnak Magyarországon az egyházpolitikai törvények is, a melyeknek uralma óta (1896—1903.) a ref. egyházból 5969, s az ev. egyházból közel 2 ezer lélek felekezetenkívülivé vált, míg a katolicizmus és az unitarizmus folyton emelkedőben van. Pedig — jegyzi meg a tudós fájdalmasan — 1868-ban a lakosságnak még 24% ref. és 8% evang. volt, ma már csak 14, illetve 7.5%. Közleménye e részében sajnosan igazat mond a tudósító. Bárcsak a többi részleteknél is megtartotta volna szigorúbb tárgyilagosságát, a mit egy tudósítótól a német külfölddel szemben méltán megkívánhatunk Magyarországon.

Örvendetes jelenségül megemlíti Luther műveinek magyar és tót nyelvre való fordítását, de már a baresi áttérési eset alkalmából a pozsonyi „egyetlen német ev.“ Friedensbote javára ugyancsak gúnyolja az „Evang. Glocken“ ama írásmódját, hogy — szerintünk egészen helyesen és következetesen — Köszeget, Felsőlvót és Sopront irt Güns, Oberschützen és Ödenburg helyett.

Egyházaink szeretetműveiről szólva méltán megjegyzéssel kíséri a Gusztáv Adolf-egyesületnek a magyar országgyűlésen való megtámadtatását s annak a ref. konventen Bánffy által való meggyanusítását, ki azt mondotta, hogy tapasztalta azt, miszerint az egyesület inkább luth. mint kálvinista intenciókat szolgál s a pangermán törekvéseket támogatja, mely jellemzésben szerintünk is helyesen „túlzott chauvinizmust“ lát. Találók az 1848. XX. t.-c. sorsára vonatkozó megjegyzései is.

E kevésbé örvendetes belső prot. állapotokkal szemben tudósítónk szerint „a római kath. egyház lázas tevékenységet fejt ki, s „az ultramontán kath. néppárt ma az országgyűlésen dominál“, sőt „Majláth püspök azt írta a pápának, hogy a katolicizmusra nézve új hajnal virradt föl Magyarországon“. Tudósítónk szerint „az ultramontanizmus Magyarországon ma a chauvinizmus zászlaja alatt szolgálja legjobban a maga céljait“. A róm. kath. egyház föllendítését mutatja az a körülmény, hogy híveinek száma az 1869—1900. években 45.8%-ról a lakosság 48.7%-ra emelkedett. S emelkedőben van a másik 2 prot. egyház kárára az unitarizmus is, a melynek ma 112 anya, 59 leánygyülekezete és 73,561 tagja van, s igen élénk irodalmi és egyháztársadalmi tevékenységet fejt ki Magyarországon. A keleti egyházakról kevés kerül a nyilvánosság elé, de népeletükben egészséges művelődési érzék észlelhető.

De nézzük a második közleményt, mely „Aus Siebenbürgen“ szól.

Ez is „az erdélyi ev. egyház aggodalmaival“ kezdi „ev. népiskolájának nemzetiségi fenmaradása miatt.“ „Mint egy férfi protestált az egész szász nép a maga

iskolája ellen intézett attentátum ellen" — úgymond — s „tántoríthatatlan német ev. érzületre“ hívja föl a jövőre nézve is annak tagjait. Majd elmondja, hogy az erdélyi szász ev. egyháznak 1904. dec. 31-én volt 221,652 híve, vagyis 1290-el több az előző évnél. Amerikában közel 10 ezer szász tartozkodik. Egyházi adóval nagyon meg vannak terhelve, a mennyiben 30%-ra is emelkedik, de már bőlesen elhallgatja a magasabb kivételes államsegélyt a többi magyar prot. vallásfelekezetekkel szemben. Az erdélyi szász ev. egyházi élet föllendülését „a virágzó szász pénzüzetek“ is szolgálják. Így a nagyszebeni 64 ezer koronával segélyezte az egyházat és annak iskoláit. Élénk egyházi élete Teutsch lelkész alatt dicsegetre méltó, s Lutherházában évenként 61 árvát gondoz. Van új istentiszteleti rendje és esti istentiszteleteket is tart. A „török-tatár veszedelemre“ emlékeztető viharokkal kell a szász ev. népnek megküzdenie, a melyekkel szemben az egyetlen hathatós gyógyszer „a vallásos és német nemzetiségi élet“ erősítése, a mint az a Schiller-jubileumi ünnepeken is kifejezésre jutott.

Közleménye végére oda tette, hogy „Tell Vilmos“ költője az erdélyi szász népnek különösen a szívéhez van növe.

Ime ilyen tendentiosus közleményekkel látják el mirőlünk a külföldet.

Fájdalom, hogy a külföldön csakis ilyen tudósítások nyomán ismernek és ítélnék meg bennünket, úgy, hogy ebben a tekintetben a hazafias tudósítónak igen nehéz a szerepe. Másrészt azonban az is igaz, hogy a hazafias egyházi körök mit sem tesznek ilyen tudósítások ellensúlyozására. Jó volna ez irányban valamit komolyan cselekednünk.

Dr. Szlavik Mátyás.

EGYHÁZI ÉLET.

Papiértekezet. A pozsonyvidéki lelkészegyesület nov. 29-én tartotta meg a múlt számunkban jelzett őszi értekezletét. A már közzölt programnak különösen két pontja keltett élénkebb érdeklődést és eszmecserét. Egyik a „nyomatott egyházközségi évi jelentésekről“ szóló referátum, a melyet Hollerung Károly esperes és ügyvezető elnök terjesztett elő. A másik, a melyet „a baptisták felekezetének elismeréséről egyházi jogi szempontból“ Hörk József tanár adott elő. Mindkét referátum — actualis voltuknál fogva — lapunkban meg fog jelenni, így hát részletesebb ismertetésükbe ezuttal nem is bocsátkozunk s csakis az ez előadásokat követő eszmecserére, illetőleg ennek eredményére szorítokunk. Amaz első kérdésben, hosszas eszmecseré után, a melyben előadón kívül Schleifer Károly misérdi, Schönwiesner Kálmán pozsonyszentgyörgyi, Wengh Gyula hegyeshalmi, Scharbert Ármin limbachi lelkészek, Hörk József és Stropm László akad. tanárok és Trsztyénszky Ferenc esperes-elnök vettek részt, az értekezlet abban állapodott meg, hogy ily nyomatott évi értesítők kiadását az egyes gyülekezetekben ezek hitéletének fejlesztése és az egyház iránt való érdeklődés fokozása szempontjából kívánatosnak s ajánlatosnak tartja; de óhajtja, hogy annak összeállításánál a lelképásztori szempont domináljon. Egyébként az előadó által kiemelt pontok csak vázlatkép tekintendők, a mely szerint oly értesítők összeállítandók; a nélkül, hogy azok bármínemű kötelező chablont képezhetnének. A második kérdésre vonatkozólag pedig, a melynek tárgyalásában előadón kívül Krahulec Aladár grinádi, Schultze Ottó récesei, Hajsó Pál levéli, Scharbert Ármin limbachi lelkészek, Stropm László és Raffay Sándor

akadémiai tanárok és Trsztyénszky Ferenc elnök vettek részt, az értekezlet abban állapodott meg, hogy a baptista felekezet — a melynek a kormány által való elismerése ellen egyébként sem közjogi sem prot. elvi szempontból kifogás nem tehető — egyházunkra ugyan káros lehet, de ellenében nem lehet más fegyverünk, mint az Ige által való meggyőzés és a keresztyén türelem és szeretet, de semmiesetre sem a policiális segítség igénybe vétele, a mely a mellett, hogy hitelvi szempontunkkal egyáltalán meg nem egyez, végeredményében inkább kárral, mint haszonnal jár. Ez ügyben egyébként, mint actualis és felette fontos ügyben, szívesen tért nyitunk további megbeszéléseknek is.

Lelkészbeiktatás. Homokbödöge újonnan választott lelkészét, *Takács Elek*et december hó 10-én, Advent II. vasárnapján fogja hivatalába beiktatni az esperestől vett megbízás folytán Balogh István vanyolai lelkész. — Ez évi nov. 19-én Lipták Tivadar, ki eddigigél Toporcon működött, mint megválasztott lelkész Izsáktalván új hivatalába lett beiktatva nagy ünnepélyességgel és sok hallgató jelenlétében a környékről is. Weber Samu főesperes több kartárs segédlete mellett, végezte a beiktatást. — *Mühlenbach* ev. községnek fontos, ünnepélyes napjai voltak. Ez évi nov. 22-én több négyfogatu, virágokkal és koszorúkkal feldíszített kocsis számos küldöttséggel érkezett Szepesbélára, *Treszler László* új megválasztott lelkészért, ki eddig segélelkeszi minőségben Weber Samu főesperesnél működött. A beiktatás nov. 26-án történt. A csinos kis helység ünnepies alakot öltött. A paplak előtt fenyves diadalkapu díszlett e felirattal: „Gesegnet sei dein Eingang und Ausgang“. A templom feldíszített homlokán olvashni lehetett: „Gelobet sei, der da kommt im Namen des Herrn“. Az istentisztelet 10 órakor kezdődött. A tágas templom zsúfolásig megtelt. A bevezető ének után, az oltár előtt Kübecher alesperes elénekelt az oltári imát, Thern lelkész elolvasta a bibliai szöveget és Weber főesperes tartotta a beiktatási beszédet, átadván az új lelkésznek tevékenységének jelvényeit: a templomkulcsot, a bibliát, a keresztes edényt és a kelyhet, hozzáfűzván a megfelelő útmutatásokat és intéseket. A főének után az új lelkész szöveget szívből szívhez a fogadásról és a reményről, melylyel új községébe jött. Az ünnepi istentisztelet mely benyomást gyakorolt a hallgatóságra.

Ezen beiktatás fordulópontot képez az egyházközség életében, melynek múltjában ott tükröződik vissza hazai egész prot. egyházunk, különösen a szepességi protestantismus sorsa.

Mint a többi szepesi 24 városban, úgy Mühlenbachon is korán elterjedt a reformáció. Már 1543-ban találkoztunk ott Lendiszer György első ev. lelkészszel, kinek nyomán 130 évig békében hivataloskodtak utódai. Ám az ellenreformáció 1674—1676 itt is elseperte az evangéliumot. A község a r. kath. várúr nyomása alatt mindenét elveszítette, csak hitét nem, mely számára új élet kútforrásává lett. A szabadsághősök, kik a haza alkotmányát megmentették, egyházi terén a lelki szabadságot is biztosították. Tökölyi Imre győzelmeinek köszönhető, hogy 1690 körül Mühlenbachon megint ev. lelkészszel, Szokovy Antallal találkoztunk, ki az elszórt tagokat megint összegyűjtötte és az istentiszteletet berendezte. Tökölyi számkivetésével megint elhomályosodott az evangélium csillaga. Derüre ború, borúra derü! II. Rákóczy Ferenc újra hozta az elnyomottaknak a lelkiismeret szabadságát. Mühlenbach mint anyaegyház Leviny Theophilban kapott lelkészét, ki az újból felállított 24 szepesi város ev. lelkészei fraternitásában hivatalt is viselt idősb Buchholtz György esperes elnöklete alatt. Rákóczy ki-

bujdosásával az ev. lelkészek egész serege is távozni volt kénytelen. Így Mühlenbach is újból lelkész nélkül maradván, Matheóc szomszéd községhez csatoltatott s ennek a lelkészei is gondoskodtak lelki szükségleteiről. Ezen viszony fennállott vagy 200 évig, de Mühlenbach azért mindig fenn tudta tartani s meg tudta védeni anyaközségi jogát. A congruával biztosította magának a lelkészi fizetést, saját erejéből diszes paplakot épített, evvel teljesítve a lelkészválasztás feltételeit. A lelkészválasztásnak és beiktatásnak tehát itt kettős jelentősége volt: először is visszanyerte az egyházközség régi teljes önállóságát és azután meg saját lelkészét is, kit évszázadokon át nélkülöznie kellett. A jó szellem és az élő hit, mely a községben uralkodik, azon jogos reménnyel tölt el, hogy ez új életrekapott gyülekezet viruló ág lesz közegyházunk élőfáján...
Weber S.

Gyászrovat. Nagy gyász érte a veszprémi ág. hitv. evang. egyházmegyét. Esperese: *Szalay Ferenc* várpalotai lelkész, Veszprém vármegye törvényhatósági bizottságának és az állandó választmánynak tagja, november hó 26-án meghalt. Halálának híre közmegegyezéses és mély részvételt keltett megyeszerte. Senki sem hitte, senki sem gondolta, hogy a szomorú vég ily közel legyen. Ágyban fekvő beteg nem is volt; még két nappal halála előtt zavartalanul teljesíté hivatalának teendőit. Betegsége ellen hiába keresett enyhülést; ez a csak újabban felismert baj, a cukorbetegség, már négy év óta hervasztotta a fiatal, edzett testű esperest. Lassan, de biztosan végezte az elsorvasztó, ideget és izomzatot elernyesztő munkát, míg nem most egyszerre összeroppant, megsemmisült a titkos szű által megrongált szervezet.

Szalay Ferenc ravatala felett méltán támad gyász mindazok szívében, kik őt ismerték. Halála nemcsak az ő gyülekezetére, nemcsak az ottani társadalomra nézve jelent pótolhatatlan veszteséget; veszteség az ő hirtelen, korai halála a nagy és tekintélyes veszprémi evang. egyházmegyére, a melynek 9 évig esperese s a dunántúli ev. egyházkerületre nézve is, a melynek egyik legagilisabb, leglelkesebb előharcosa, számos bizottságának tagja volt. De ismerte őt az egész magyarhoni ev. egyház, a melynek egyetemes gyűlésein is közismert volt az ő alakja.

Hogy az elhunyt esperes, ki még a 45-ik évet sem töltötte be, ifjú kora dacára is, már ily szép nevet vívott ki magának, az csak természetes következménye volt az ő szellemi és lelki kiválóságának, nagy tehetségeinek. Mély tudása, általános, szinte enciklopédikus ismerete, kiváló szónoki képessége, tapintatos modora, nagy intelligenciája valóságos predestináltak őt a vezér, a zászlóvivő szerepére.

Ügyes adminisztrátori képessége is csakhamar feltűnt. Gyülekezetében az ő keze alatt minden felvirágzott. Olyan templomot, tanítókat, emeletes iskolákat, paplakot nem mindenütt láthatni, mint Várpalotán. Hívei szeretettel, hű ragaszkodással viseltettek iránta. Nem csoda, ha a nagy kiterjedésű veszprémi egyházmegye őt szemelte ki esperesévé s a püspökké lett Gyurátz Ferenc örökébe őt, az alig 36 éves fiatal várpalotai lelkészt ültette. S most, ily korán, váratlanul elhunyt egyházunknak ez az igazán nagyra hivatott vezére.

Temetése november 28-án d. u. 2. órakor ment végbe óriási részvét mellett. A gyászszertartást a háznál *Zsakó János* ösküi és *Horváth Dezső* veszprémi pap végezte. Ez utóbbi szép szavakkal ecsetelte Szalaynak kiváló érdemeit, alkotásait, melyek a gyülekezet, az egyházmegye történelmébe arany betűkkel örökítették meg nevét. A temetőben Mohácsy Lajos gergelyi lelkész tartott gyászbeszédet, elbúcsúztatván az elhunytat hű hitvesétől, jó testvérétől, szeretett híveitől s az egyházmegye

lelkészkarától. Aztán Hofbauer Pál bakonyszombathelyi pap áldószavai után lebecsátották az ércpokorsóba zárt drága tetemet.

A temetésen megjelent az egyházmegye lelkészi kara, Belák István egyházmegyei felügyelő, számos gyül. felügyelő, tanító; ott voltak a helybeli és környékbeli ev. ref. lelkészek, róm. kath. plébánosok és a rabbinus; az összes ottani egyletek, testületek képviselői és a városi tanács. Nyugodjék békében! Emléke, mely közöttünk él, legyen mindenkor áldva!

Folyó évi november 23-án hunyt el *Hafenscher Károly*, sárvári nyug. lelkész. Hafenscher Károly 1838-ban született sopronmegyei Medgyesen, hol atyja tanító volt. Tanulmányait a soproni lyceumban, majd a hallei egyetemen folytatta. 1863-ban Lajoskomáromba ment káplánnak. Innen 1864-ben meghívta a sárvári gyülekezet lelkészének. E kisdud gyülekezetet atyailag szerette s gondozta és a gyülekezet is ragaszkodó szeretettel viseltette iránta. Látható emléke itteni működésének a diszes paplak, a rábabogyoszlói iskola feléledése s megerősödése. Sárvár városa ügyeiben is tevékeny részt vett, a sárvári első takarékpénztárnak huzamosabb időig volt igazgatója, testi elgyengülésének beálltaig. Ezen okból Sárvár városa s vidéke nagy tiszteletben és szeretetben részesíté. Az egyházmegyét is buzgón és kitaróan szolgálta, mint körlelkész, mint törvényszéki bíró, mint jegyző és mint pénztárnok. 1901-ben súlyos betegségbe e-ett, minek folytán emlékező tehetsége elhagyta. Ekkor, gyülekezte erejét felülmúló nyugdíjat szavazván meg neki, nyugalomba vonult. Most végre a jó Isten csendes halállal elszólította. Temetését is a gyülekezet rendezte az elhunytak érdemeihez méltóan. A gyászszertartást az esperes, a szombathelyi pap és a helybeli lelkész végezték. Az újfalu s a géricei lelkész is jelen voltak. Többen a papok közül bizonyára azért nem jöhettek, mivel a temetés szombat délután volt. Elhunytát gyülekezetén kívül 3 fia, kik mind diszes állást foglalnak el a társadalomban és már is családot alapítottak és egy hajadon leánya gyászolják. Áldás emlékére!

Nyitramegye Gaigóc városában, mely Felső-Zelle nyitramegyei egyházközség filiája, nov. 19-én tartották az első rendszeresen szervezett magyar istentiszteletet, melyet *Lanstyák Gyula* f.-zellei s.-lelkész végzett s mely innentől ott minden hó első vasárnapján meg fog tartatni. Az istentisztelet helye az áll. polg. isk. díszterme, a melynek istentiszteleti célra való berendezésére a galgóciak a póstyéni régi oltárt s szószéket ajándékkal kapták. Az istentisztelet szervezésében főleg *Stubner Simon* polg. isk. tanár, a galgóci filia fáradhatatlan gondnokának, továbbá *Libertinyi Gusztáv* kir. tan., tanfelügyelőnek, ki egyúttal felügyelő is s Lázár polg. isk. igazgató úrnak vannak kiváló érdemei, kik apostoli buzgósággal fáradoznak a szív kettős, t. i. vallásos és hazafias érzelmének ápolására és kielégítésére. Az offertorium tiszta jövedelmével a Galgócon létesítendő „ev. templomalap” vettette meg. Szívvel óhajtuk, hogy a megkezdett munkát kísérje Isten áldása.

A magyarhoni protestáns irod. társaság pozsonyi köre a f. adventi időszakban ismét megnyitotta a szokásos felolvasások sorozatát, ezúttal a 18-ikat, a következő programmal: 1. dec. 2. A keresztyénség útja. Kovács Sándor theol. akad. tanár. 2. dec. 9. Az utrechti nász. Történeti elbeszélés. Gagyhy Dénes állami főreáliskolai tanár. 3. dec. 16. Csodák. Masznyik Endre dr. theol. akad. tanár. Minden egyes estén a programot ének, szavaltat és zeneszámok élénkítik. Az első estén Kovács Sándor történetbölcséleti alapon fejtegette a kérdést, mi befolyása volt a történeti fejlődés folyamán az egyes

nemzetek faji tulajdonságának arra, hogy a keresztyén-ség bizonyos történetileg kialakult típusához csatlakoztak. A nemzeti génus lélektanából vett érvelés és levezetés a szép számú közönséget mindvégig élénken foglalkoztatta. Az aesthetikai elemet pedig dr. Trsztyénszky Ferencné, Baróthy Irma úrnő képviselte, a ki három gyönyörű költeménynek a szó szoros értelmében művészi elszavalásával ragadta el a hallgatóságot.

Vallásos este. A nagyalacsony ev. gyülekezetnek jubilált papja, Kiss Lajos, nem hogy nem csügged, de ifjú lelkesedéssel gondolja a reá bízott nyáját. Így mint levelezőnk írja, az idén ő is megkezdte a *vallásos este*k rendezését. Az első ily este nov. 12-én volt a templomban, miután a tanterem szűknek bizonyult a népsereg befogadására. Buzgó ének s ima után Molnár Gyula budapesti ügyvédjelölt tartott előadást, a lelkész pedig Gen. I. 26. alapján írásmagyarozatot. Volt szavalat is. Ezen első vallásos estély oly jól sikerült, hogy a hívek megkérték lelkészüket ilyen összejöveteleknek minél gyakoribb rendezésére. Csak előre a szép úton.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság Budapesten, f. evi december hó 9-én, d. u. 5 órakor a ref. főgymnasium könyvtárméjében (Lónyay-u. 4c) választmányi ülést tart. Tárgyak: 1. Az 1906. évi kiadványok: a) Protestáns Szemle 18. évfolyama; b) Tudományok sorozat 19-ik kötete; c) Egyháztörténeti Adattár 5-ik kötete; d) Házi Kincstár 7-ik kötete; e) Koszorú 121—130-ik füzeté. — 2. Az országos református tanáregyesület beadványai: a) Iskolatörténeti Adattár ügyében; b) Vallásos ifjúsági lap indítása tárgyában. — 3. Budai János folyamodványa vallásos ifjúsági lap támogatása végett. — 4. Jelentés a folyó ügyekről. — 5. Esetleges indítványok.

A baptisták felekezetét — miként erről a napilapok útján is volt alkalmunk értesülni, a miniszter nemrég elismerte. Ez alkalomból több oldalról felszólítást kaptunk, nem volnánk e hajlandók a nevezett felekezetnek a „Budapesti Közlönyben“ megjelent szerveztét s hitvallását az „Óralló“ mellékletekben leközlölni. E felhívásnak, sajnos, a nevezett irat nagy terjedelme miatt (a hivatalos lap nagy folyó lapjain 36 hasáb!) lehetetlen eleget tennünk. Az idézett miniszteri jóváhagyó záradék így hangzik: „77092/1905. sz. Az 1895. évi XLIII. t.-c. 7. §-a alapján jóváhagyom azzal, hogy az idézett t.-c. 18. §-ához képest minden változtatás esetről-estire jóváhagyás végett hozzám bejelentendő. Budapesten, 1905. nov. 2. Lukács s. k.“ — Egyébként a kérdéshez még hozzá fogunk szólni.

Lelkész mint gyármunkás. Érdekes tudósítást olvastunk minap egy napilapban („Az Ujság“ nov. 23.) E szerint egy fiatal norvég lelkész szabadságot kért egyházi hatóságától és beállott egy krisztianiai mechanikai gyár munkásai közé, hogy személyes tapasztalatok alapján tanulmányozza a munkások helyzetét. Öt hónapot töltött közönséges munkásként a gyárban, munkástársaitól fel nem ösmerve, velük dolgozva reggeltől-estig. Az ő ruházatukban, velük étkezett, társalgott, lakott. Tapasztalatait kis füzetben írja le. (Hvad jeg laerte af mit arbejdet af M. Hersberg. Kristiania. 1905.) Művének mottója „Mindnyájan testvérek vagytok“. (Máté 23. 8.) Nem demagógia és szereplési vágy vitte elhatározására, hanem az a körülmény, hogy nagy városban óhajtván lelkészkedni, meg akarta ösmerni hívei nagy tömegének, a munkásoknak helyzetét. Kétségkívül a mily eredeti, époly radikális módja a sociális kérdés tanulmányozásának, a melynek megoldására egyedül a keresztyén humanistikus morál hivatott. Az érdekes iratra alkalmilag visszatérünk.

FONTOS KÉRDÉS!

Mint értetek az Embernek fia felől?

Ez a krisztusi kérdés mai korunknak vallási kérdése. Erre a kérdésre csak az talál megnyugtató választ, ki komolyan tanulmányozza a Szent Írást.

A Szent Írás tanulmányozásához könyvek a londoni vallásos iratokat terjesztő társulat raktárában kaphatók. Ezeknek a könyveknek célja a biblia olvasót és vizsgálót mélyebben bevezetni a Szentek szentélyébe és hozzá járulni a keresztyén alapigazságok megértéséhez.

Vajha sokan megtalálnák fenti kérdésre az egyedüli helyes választ és Tamás apostollal felkiálthatnának: **En Uram! En Istenem!** Hogy a keresztyén életre való ébredést, mely már oly szépen megkezdődött hazánkban, elősegítse „a londoni vallásos iratokat terjesztő társaság“, igazgatója azzal akar hozzá járulni, hogy az alább felsorolt könyveket még jobban leszállított árak mellett bocsátja a nagy közönség elé.

Érvényes 1905 november 1-től

	Előbbi ár	Nettó ár	ár most	Előbbi ár	Nettó ár	ár most
			koronákban			koronákban
Bibliai kézikönyv. Kalauzul a Szentírás tanulmányozásához. Irta dr. <i>Angus József</i> , földabroszokkal; vászonba kötve	736 oldal	7 ⁶⁰	4 [—]	Krisztus és az írás. Irta dr. <i>Saphir</i> ; vászonba kötve	164 oldal	1 ²⁰ — ⁸⁰
Égi manna. Az év minden napjára; vászonba kötve	384 „	1 ²⁰	1 [—]	füzve	164 „	— ²⁰ — ²⁰
A keresztyénség védelme. Irta dr. <i>Lut-hardt</i> ; kötve	382 „	2 ⁴⁰	1 ²⁰	Bibliai földrajz, képekkel, a Szentföld térképével. Irta <i>Parkas József</i> ; fél-vászonkötésben	364 „	1 ⁴⁰ 1 [—]
Jézus élete. Irta <i>Conder Eustace</i> . A Szentföld térképével; vászonkötésben	226 „	1 ⁶⁰	1 [—]	füzve	364 „	— ⁶⁰ — ⁶⁰
füzve	226 „	— ⁵⁰	— ⁵⁰	Hajnalpír, képekkel. Irta <i>Kiss Áron</i> ; finom vászonkötésben	92 „	1 ⁴⁰ 1 [—]
Krisztus személyisége, azaz: Emberiségének tökéletes volta, istensége kezes-ségeül tekintve. Irta <i>Schaff Fülöp</i> ; kötve	206 „	1 ²⁰	— ⁸⁰	fél-vászonkötésben	92 „	— ⁸⁰ — ⁶⁰
füzve	206 „	— ⁴⁰	— ⁴⁰	füzve	92 „	— ²⁰ — ²⁰
				Napfölkelte, képekkel. Irta <i>Kiss Áron</i> ; finom vászonkötésben	112 „	1 ⁴⁰ 1 [—]
				fél-vászonkötésben	112 „	— ⁸⁰ — ⁶⁰
				füzve	112 „	— ²⁰ — ²⁰
				Fölvívás a meg nem tért emberekhez, kötve	216 „	— ⁶⁰ — ⁵⁰

A könyvek az ár beküldése után (ha legalább 5 K) díjmentesen szállítanak. Bibliák, Újtestamentumok és más kiadóknál megjelent könyvek az eredeti árban beszerezhetnek.

Továbbá kaphatók nálunk: angol könyvek és szépirodalmi lapok, német könyvek, cseh, tót, szerb, horvát és román vallásos iratok nagy választásban, külön árjegyzékek szerint. Árjegyzéket kívánatra ingyen.

Megrendelések A Londoni Vallásos Iratokat Terjesztő Társulat raktárának

Budapest, V., Alkotmány-utca 15. sz. címzendők.